

NORGES BONDELAG

Styret i Norges Bondelag
Lokallag og Fylkeslag

Vår saksbehandler
Ole N. Skulberg
Tlf. 22 05 45 42

Vår dato
2010-02-23
Deres dato

Vår referanse 2009/00811/005
Arkiv: 414
Deres referanse

Ny melding til Stortinget om landbruks- og matpolitikk

Arbeidet med en ny melding til Stortinget er i gang og Norges Bondelag ønsker innspill fra **enkeltmedlemmer, lokallag og fylkeslag slik at flest mulig kan være med på å forme visjoner, mål, strategier og tiltak som skal prege landbrukspolitikken i framtida.** Fylkeslag og lokallag står fritt til å kunne samordne felles innspill, men det er også muligheter for enkeltmedlemmer og lokallag til å bruke hjemmesiden til Bondelaget for å sende direkte til Norges Bondelag eller bruke e-post landbruksmeldinga@bondelaget.no.

Det er ti år siden Stortinget vedtok en melding om landbrukspolitikken. Det er viktig at Bondelaget bidrar til at den nye meldingen til Stortinget legger til rette for et aktivt, lønnsomt og nyskapende landbruk over hele landet.

Regjeringen har som mål at ny melding til Stortinget om landbruks- og matpolitikk skal vedtas i Stortinget våren 2011. Dette innebærer at våren/sommer 2010 blir en viktig fase for Bondelaget for å kunne påvirke stortingsmeldingens hovedmål og fokusområder. Innspill som kommer til Norges Bondelag danner grunnlaget for dette arbeidet. I løpet av høsten 2010 vil Landbruks- og matdepartementet sende et forslag til ny stortingsmelding på offentlig høring. Alle fylkeslag vil få anledning til å gi sine kommentarer til høringsforslaget, men hvordan dette skal skje vil vi komme tilbake til.

Norges Bondelag håper å motta mange innspill. De vil være grunnlaget for den løpende dialogen organisasjonen har med politikere og andre aktører. Vi ønsker **innspill fortløpende i hele prosessen** med ny stortingsmelding. Siste frist for innspill som skal danne grunnlaget for et bakgrunnsnotat til diskusjon på årsmøtet i Norges Bondelag er **20. april**.

Det er lagt ved et dokument som er ment som en kort gjennomgang av gjedende landbrukspolitikken og noen tanker rundt enkelte utfordringer i tiden fremover. Det følger også en kort oppsummering av foreløpige innspill til sju problemstillinger fylkeslagene ble utfordret på tidlig i vinter. Norges Bondelag håper dette kan være til inspirasjon og nyttig bakgrunnsstoff for alle og håper **flest mulig** vil komme med innspill på visjoner, mål, strategier og tiltak som må prege landbrukspolitikken i fremtiden.

Bondelagets Servicekontor AS

Postadresse:	Besøksadresse:	Telefon:	Telefaks:	E-postadresse	Internet:
PB 9354 Grønland 0135 Oslo	Schweigaards gt. 34c Oslo	22 05 45 00	22 17 36 68	bondelaget@bondelaget.no	www.bondelaget.no
Norges Bondelag	Org.nr.: 939678670	Bankkonto:	8101.05.12891		
Bondelagets Servicekontor AS	Org.nr.: 985063001 MVA	Bankkonto:	8101.05.91392		

Vår dato
2010-02-23

Vår referanse
2009/00811/005

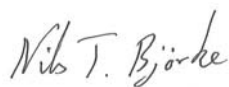

Norges Bondelag ønsker innspill på hele landbrukspolitikken, men ønsker særlig kommentarer til følgende ni spørsmål:

- Hva er målsetting for landbruket de neste 10 år?
- Skal landbruket ta initiativ til en strategi for å gjøre landbruksproduksjonen uavhengig av fossil energi innen 2030?
- Skal produksjonsvekst baseres på import av kraftfôr eller bruk av egne arealer, og hvordan kan det løses?
- Hva må til for å stanse arealtapet og bedre tilstanden til det fulldyrka arealet?
- Hvordan kan den Norske modellen styrkes?
- Hvordan øke lønnsomheten?
- Hvordan sikre landbruket som en kunnskapsbasert næring?
- Hvordan skal landbruket jobbe for å styrke norsk næringsmiddelindustri helt fram til forbrukeren?
- Hvordan bør satsingen på tilleggsnæringer i landbruket utformes?

En stortingsmelding om landbruks- og matpolitikk kan påvirke alt fra hverdagen til bonden til Norges bruk av landbaserte ressurser og bosettingsmønster. Norges Bondelag oppfordrer alle til å engasjere seg i denne debatten!

Med hilsen

Nils T. Bjørke

Per Gunnar Skorge

Vår dato
2010-02-23

Vår referanse
2009/00811/005

Norges Bondelag

Notat

Vår dato   Revisjon   Vår referanse
2010-02-09

Utarbeidet av
Hillestad Margaret Eide

2010-00031

Norsk landbruk i dag – Hva bringer framtida?

Innledning

Norsk landbruk og næringsmiddelindustri er en svært viktig bidragsyter til det norske velferdssamfunnet. I tillegg til mat produserer landbruket fellesgoder som miljøgoder, bosetting, dyrevelferd og kulturlandskap. Halvparten av det totale norske matkonsumet er produsert innenlands. I 2008 produserte næringsmiddelindustrien mat- og drikkevarer for om lag 160 milliarder kroner.

Bonden bidrar med sysselsetting både i egen bedrift og i tilknyttede næringer. Det jobber nesten 100 000 mennesker i norsk matproduksjon, fra gardsbruk til næringsmiddelindustri. I noen kommuner er landbruket en ”hjørnesteinsbedrift”, med alt det innebærer for opprettholdelse av skoler, barnehager, butikker, reiseliv osv.

Norsk landbruk har hatt en produktivitsvekst på 2,8 prosent hvert år de siste ti årene. Matproduksjonen er opprettholdt men produksjon av fellsgoder har gått ned. Produktivitsveksten har bidratt til å holde inntekten oppe, men har ikke gitt en forventet økning i inntekt for utøverne i jordbruket.

Landbruket bidrar med levende bygder og kulturlandskap over hele landet. Antall internasjonale ferie- og fritidsankomster til Norge i 2008 var 3,2 millioner. Disse overnattet 22,9 millioner netter, og brukte 108 mrd kroner på kjøp av tjenester innenlands. Dette er mennesker som kommer for å oppleve levende bygder og kulturlandskap som holdes i hevd. Det norske landskapet er formet gjennom tusener av år med aktivt jord- og skogbruk, av beitende dyr i innmark og utmark. Det åpne kulturlandskapet mellom skog, fjell, dal og fjord er skapt av gårdsdrift. Landbrukets ressurser er også grunnlaget for et mangfold av omsorgstjenester, matinnovasjon, kreativ entreprenørskap og næringsutvikling.

Utfordringer

Landbruket står overfor store utfordringer i tiden som kommer. Det er store internasjonale utfordringer knyttet til å øke verdens matproduksjon med 70 % fram til 2050 til tross for klimaendringer og økt konkurranse om ressursene. Alle land må gjøre sitt for å greie denne økningen. Norge vil også oppleve en stor befolkningsvekst, og befolkningsprognoser viser at det trolig vil være seks millioner innbyggere i Norge innen 2030. I 1957 vedtok Stortinget en sjølvbergingsgrad på ca 50 prosent av totalt norsk forbruk av jordbruksprodukter. For at vi skal ha en sjølvbergingsgrad av jordbruksvarer på dagens nivå krever det en vekst på over 20 prosent i matproduksjonen innenlands fram mot 2030.

Klimaendringer

FNs klimapanel viser at den globale gjennomsnittstemperaturen vil øke med mellom 3 og 6 grader celsius, hvis ikke land tar grep om klimagassutslipp både nasjonalt og internasjonalt. Regjeringen har behandlet en egen klimamelding for landbruket, en melding som tar for seg landbrukets bidrag for å redusere klimautslipp og problematiserer de utfordringer landbruket står overfor som følge av klimaendringene. I tillegg til at jordsmonn og skog binder betydelig mengder CO₂, produserer landbruket fornybar energi og er derfor en av de viktigste bidragsytere for å redusere Norges utslipp av klimagasser.

Landbruket merker klimaendringene først. Økt global gjennomsnittstemperatur betyr økt fare for ekstremvær. Varmere klima vil gi forlenget vekstsesong og nye plantearter kan introduseres mange steder i landet. Den negative siden av endringene er at tørke, flom, jordskred og stormer fører til jorderosjon, som betyr at matjord renner vekk og at det kan bli vanskeligere innhøstningsforhold, og mer krevende å drive jordbruk i alle deler av verden. Et varmere klima kan også være gunstig for skadedyr, slik at både flere og nye arter vil etablere seg. Dette er noen av utfordringene landbruket står overfor de neste tjue årene.

Energi

Tilgang på energi er en forutsetning for økonomisk aktivitet og vekst. I følge det internasjonale energibyrået (IEA) vil verdens energiforbruk øke med 1,6 prosent hvert år de neste 20 årene. Energiforbruket er samtidig den største kilden til klimagassutslipp. De lett tilgjengelige olje- og gassfeltene er funnet, og de felt som gjenstår å utvinne finnes i sårbare områder eller i konfliktsoner. Landbruket verden over vil derfor være en viktig bidragsyter av energi for å dekke verdens energibehov. Ved inngangen til 1900-tallet utgjorde bioenergi 50 prosent av det totale energiforbruket i Norge, mens i 2006 utgjorde bioenergi 5 prosent av det totale energiforbruket.

Internasjonalt står vi overfor store utfordringer knyttet til tilgang på fornybar energi. Økende priser på fossil energi gjør at jordbruksråvarer blir aktuelle som energi, denne gang som biodrivstoff i moderne jordbruk. Det er vanskelig å unngå dette så lenge land som USA og Brasil har store overskudd av jordbruksvarer og i hvert fall USA har stort importbehov for olje. USA har lagt om sin energipolitikk og subsidierer sin produksjon av biodrivstoff. Indirekte fører dette til økt behov for nydyrking av jord. Nydyrking skjer gjerne ved hugging av regnskog. Regnskogen er svært viktig for fangst og lagring av CO₂ globalt. Utfordringen er om vi kan løse dette gjennom **internasjonale avtaler som regulerer** blant annet når jordbruksråvarer anvendes til drivstoff.

Prisutviklingen på matvarer er nært knyttet til energikostnaden, ikke minst fordi mesteparten av dagens landbruksproduksjon er svært avhengig av fossilt drivstoff både til produksjon på gården og gjennom produksjon av innsatsfaktorer som mineralgjødsel, kraftfôr, osv. Energiforbruket falt gjennom forrige århundre. Det har gjort maten billigere å produsere, samtidig som overgang til fossil energi frigjorde rundt en femtedel av dagens landbruksareal som tidligere ble brukt til høy og havre for hest og andre trekkdyr. Slik førte fossil energi til økt mattilgang samtidig som prisene på produksjonen falt. Dette vil endre seg framover. Vi så det under finanskrisen i 2008 når oljeprisen var på over 140 dollar fatet. Et stramt energimarked vil føre til økte energipriser, økte kostnader i landbruksproduksjonen og dermed økte priser på mat.

Norges netto innenlands forbruk av energi var i 2006 på 222 TWh. Jordbruk, skogbruk og næringsmiddelindustri hadde i 2006 et energiforbruk på 7 TWh, samtidig som landbruket bidro med ved til oppvarming/fyring i norske husholdninger tilsvarende 7 TWh vinteren 2009.

Borregaard industrier i Østfold hevder å ha kompetanse og teknologi til å forsyne hele Norges bilpark med bioetanol fra norsk trefiber. Det er anslått et behov for 12 millioner kubikk trevirke årlig for å produsere nok bioetanol til norsk transport. Dersom landbruket i framtida øker bruken av bioenergi, vil dette kunne føre til en stabilisering av energikostnadene i landbruket. I tillegg vil landbruket selv ta del i verdiskapningen i energiproduksjonen, redusere egne utslipp av CO₂ og resirkulere naturressurser. Dette forutsetter imidlertid en betydelig satsing fra myndighetene både innenfor industri, forskning og i tilstrekkelige rammevilkår for investeringer i landbruket.

Arealbruk

Dyrka og dyrkbart areal utgjør 3 prosent av Norges landareal. Kun en tredjedel av dette er egnet for matkornproduksjon. I dag er nedbyggingstakten svært stor. I løpet av de siste årene har ca 20 000 dekar matjord hvert år blitt bygd ned. Av dette er en stor andel matkornarealer. Matjord tar århundrer å opparbeide, men kort tid å bygge ned. Skal vi ta vare på vår evne til å produsere mat i framtida må vi få økt respekt for bruk av dyrka mark. Vi må håndheve et langt strengere jordvern enn det som har vært praksis til nå. I tillegg er det en teknologiutfordring i å benytte tilgjengelig areal til korn og grovfôr produksjon, og til å gjødsle og høste små areal. Dagens teknologiske plattform er tilpasset et landbruk som er vesentlig forskjellig fra det norske. Det er også en utfordring at størrelsen på driftsenhetene og avstanden fra driftssenter til innhøstings- og beiteareal, øker. Undersøkelser gjort i regi av Norske Felleskjøp viser at ca 1 prosent av det fulldyrka arealet faller ut hvert år, og at tilstanden til åker- og engarealet blir dårligere som følge av forliten grad av grøfting, vedlikehold, kalking etc. Årsakene til dette er sammensatt men lønnsomhet, leiejord og tilpassing av redskap er noen av faktorene som spiller inn.

Kanaliseringspolitikken

Det er avgjørende for norsk matproduksjon at det produseres matkorn og fôrkorn på de arealer hvor dette er mulig, og grovfôr på de arealer. For å opprettholde matproduksjonen har man fra 50-tallet ført en politikk for å lokalisere det meste av kornproduksjonen til de beste jordbruksområdene på Østlandet og i Trøndelag, mens den grovfôrbaserte husdyrproduksjonen stort sett har foregått i andre deler av landet. Gjennom dette har man oppnådd å øke det samlede omfanget av norsk jordbruksproduksjon, og begrenset avgangen av areal og arbeidskraft. I tillegg har vi økt andelen matmel i Norge opp mot 80% av eget matkornbehov.

På den andre siden ser vi at politikken har noen utfordringer for miljø, agronomi og biologisk mangfold samt på klima. I kornområdene sliter en med erosjonsproblemer med negativ påvirkning på vannkvalitet, mens en i enkelte husdyrområder har stor dyretetthet og problemer med for stor næringstilførsel.

Korn og kraftfôr

Korn-/kraftfôrpolitikken er avgjørende for arbeidsdelinga i norsk landbruk og hovedbjelken for å kunne ha et landbruk over hele landet. Avsetningsmulighetene for norsk korn er sikret hovedsakelig gjennom et tollbasert importvern og samvirkebasert markedsregulering. Korn er både et sluttprodukt, og det er en innsatsfaktor i husdyrproduksjonen. Om lag 80 prosent av det norske kornet brukes i kraftfôrproduksjonen. Omfanget av norsk kornproduksjon er derfor helt avhengig av produksjon av melk, kjøtt og egg for det norske markedet. Økonomien i kornproduksjonen påvirkes også av lønnsomheten i husdyrproduksjonen. Korn- og kraftfôrpolitikken kan sees på som limet i norsk landbruk. Utfordringene er at i de siste årene har andelen norsk korn i kraftfôret gått ned, som følge av at husdyrprodusentene etterspør mer proteinrikt kraftfôr, **der importerte råvarer foretrekkes**.

Store internasjonale investorer bidro under finanskrisen til å presse prisen på råvarer opp, og gjør internasjonale råvarepriser mer ustabile og mindre forutsigbare. Finanskrisen har vist at investorer flytter kapital fra usikre investeringer i aksjer og over i råvarer når avkastningen på verdens børser går ned eller usikkerheten for forventet avkastning øker. Råvarer blir derfor i tillegg til innsatsfaktorer i energi og matvarer, et investeringsobjekt. Norsk landbruk kan bli veldig sårbart framover, hvis det skal basere seg på økt bruk av importerte råvarer til dyrefôr. Det er også usikkert hvordan bruk av genmodifiserte (GMO) råvarer internasjonalt vil utvikle seg.

Den norske modellen

I følge EUs påtroppende landbrukskomisær Dacian Ciolo, vil bønder i EU ha stabilitet og forutsigbarhet for produksjon og avsetning av sine produkter, forbrukerne forventer å få trygg og sunn mat mens skattebetalerne krever at deres skattepenger brukes effektivt. Det er ingen grunn til å tro at forholdene i Norge er annerledes. Det som skiller norsk landbrukspolitikk fra EU er **den norske modellen** med forhandlinger mellom myndigheter og faglag og markedsregulering basert på sterke produsentsamvirker. Den norske modellen har gitt stor grad av forutsigbarhet for både bonde og forbruker. Jordbruksforhandlingene føres på våren, og munner ut i en egen stortingsproposisjon. Dette er unikt for norsk landbruk. Jordbruksforhandlingene representerer en årlig gjennomgang og samkjøring i forståelse av utviklingen i landbruket. Noe som har ført til en større bevissthet blant politikere og i befolkningen om nødvendigheten av et levedyktig landbruk enn hva som er tilfelle i andre land.

Samtidig gir jordbruksavtalen sterke styringsparametre for myndighetene slik at de kan målrette sin politikk når det gjelder mat, helse, levende bygder osv. Jordbruket får på denne måten et medansvar for jordbrukspolitikken. Landbruskorganisasjonene får en forpliktelse til å gjennomføre de tiltakene som avtalepartene enes om. Dette er en samfunnskontrakt hvor bøndene får rettigheter, men også forpliktelser gjennom forhandlingsinstituttet.

Den norske modellen har sikret både bonde og forbruker forutsigbare og stabile rammevilkår. I land hvor markedet er mindre regulert, har man opplevd store svingninger både i pris og volum. Dersom vi ser på utviklingen av prisen på melk kan man se at i markeder uten reguleringer har prisene gått opp og ned, mens i Norge har prisen holdt seg stabilt over tid. Norge har hatt fokus på stabilitet og å ta hele landet i bruk, slik at samfunnet har sluppet et aksjonsrettet landbruk slik de har for eksempel i EU.

Investeringer og gjeld

Landbruket står overfor store utfordringer når det gjelder investeringer og gjeld. Det gjelder fornying av driftsbygningene, investering i maskiner og redskap som kan brukes på mindre arealer, varmlufttørkings anlegg for å møte en situasjon med mer nedbør og automatisering på husdyrbruk. Det er heller ikke investert nok i vedlikehold av areal og nydyrking eller i driftsbygninger. For eksempel gir ikke avskrivningssatsene for bygg rom for nødvendige investeringer i driftsbygninger. I takt med økte krav til effektivitet og lønnsomhet har bonden sett seg nødt til å lånefinansiere store deler av sine investeringer, lease maskiner, leie melkekvoter og leie jord.

I følge driftsgranskningene har bonden økt sin gjeldsandel betraktelig de siste år. Driftsgranskningene består av et utvalg av enkeltbruk hvor inntekten fra jordbruket har et vesentlig omfang. Gjeldsandelen i forhold til totalkapitalen blant brukene i driftsgranskningene var på 45 prosent i 2008. Gjeldsprosenten øker med økende bruksstørrelse. Driftsgranskningene viser at gjennomsnittsbruket har en gjeld på 1,7 millioner kroner, hvorav 1,3 millioner er banklån. Mens omsetningen på enkeltbruk i landbruket har økt med 86 prosent fra 1995 til 2008 har kostnadene på enkeltbruk økt med 320 prosent, og gjelda økt med 162 prosent i samme periode, i følge data fra driftsgranskningene.

Mye av denne gjeldsøkningen finansieres ved inntekter fra aktivitet utenom gardsdrifta. I tillegg har i følge NILF, omfanget av leasing økt. I dag har 23 prosent av brukene leasingavtaler for maskiner og annet utstyr. Det er ennå et stykke igjen til vi når danske tilstander hvor den samlet gjeld i landbruket er beregnet til ca 350 milliarder norske kroner. Fallende landbrukspriser og økende gjeldsbyrde for danske bønder, kan føre til et stort antall konkurser blant danske bønder hvis ikke myndighetene griper inn, mener en dansk økonomiprofessor i følge den danske Landbruksavisen.

I en undersøkelse utført av Landbrukets Utredningskontor svarer 60 prosent av bøndene at de er avhengig av leiejord for å kunne drive garden. Det innebærer at mange bønder ikke lenger kan basere seg på sitt eget areal, og er avhengig av å leie jord av andre. Landbrukets Utredningskontors undersøkelse viser også at leiekontraktene ofte er dårlige eller ikke-eksisterende. Dette vises tydelig i kulturlandskapet i form av manglende vedlikehold av leiejorda.

Utfordringene er at den **selveiende bonde** er truet som følge av blant annet manglende egenkapital. Ofte krever også private låneinstitusjoner at bonden danner ulike selskapsmodeller på gardsbruket for å få nødvendig lån til investeringer i produksjonen. Bonden etablerer ofte nye selskaper på tomter som er skilt fra bruket. Samdriftstomta skilles ut på eget areal, det samme gjelder gartneriet eller hønsehuset. Videre ser vi at kapitalsterke investorer kjøper opp jord og leier videre til bonden.

Lønnsomhet

En inntektskilde er produktprisen. I jordbruksforhandlingene forhandler man om målpris på noen jordbruksprodukter. Målpris på storfe ble avviklet 1.juli 2009. Dette for å øke handlingsrommet innenfor gjeldende WTO avtale.

En annen inntektskilde for landbruket er overføringer til landbruket over statsbudsjettet. Det brukes i dag ca 12 mrd eller ca 1 prosent av statsbudsjettet, til landbruket. Dette dreier seg om direkte tilskudd, pristilskudd og tilskudd til ulike velferdsordninger.

I de siste ti årene har det blitt lagt stor vekt på at bondens inntekt skulle tas gjennom økte målpriser. Spørreundersøkelser viser at folk er villig til å betale mer for norskprodusert mat, samtidig viser undersøkelser at dagligvarekjedenes egne lavprismerker har vært en suksess. Bensinstasjoner, osv øker også sin omsetning av matvarer. Det er en utfordring på kort sikt å få til en generell heving av prisen på jordbruksprodukter, men det kan finnes andre prisstrategier som gjør det mulig å øke produktprisen vesentlig, gitt dagens tollregime og verdensmarkedsprisene på matvarer.

Landbruket har opplevd en enorm produktivitetsvekst etter krigen. Dette har vært mulig på grunn av strukturrasjonalisering og kostnadskutt. Utfordringen er om en ytterligere strukturrasjonalisering er mulig samtidig som mest mulig at alt tilgjengelig areal skal utnyttes.

Kostnadskutt er blant annet avhengig av utviklingen på energipriser. Internasjonalt ble dette veldig tydelig da oljeprisen steg til over 140 dollar fatet i 2008. Enkelte fagfolk spår at oljeprisen vil stige til over 100 dollar fatet i 2010, og at vi vil oppleve store svinginger i energiprisene framover. Det er usikkert i hvilken grad dette vil påvirke prisene på innstatsfaktorer i landbruket. Det er mye det enkelte bruk kan gjøre for å kutte kostnader i egen bedrift gjennom å utnytte bedre ressursene på garden blant annet til energiproduksjon og fôrproduksjon.

Skatter og avgifter er ikke en del av jordbruksforhandlingene men påvirker bondens inntekt. Jordbruksfradraget er et eksempel på at skatteendringer regnes inn når inntektsutvikling for bonden skal beregnes. Bondelaget har krevd en endring i formuesbeskatningen for enkeltmannsforetak. Dette for å gjøre det mer lønnsomt for boden å investere i produksjonen. Dagens avskrivningsregler for landbruket oppmuntrer heller ikke til økte investeringer i landbruket. Avskrivningsreglene for driftsbygninger står ikke i forhold til slitasje og verditap på investerte midler, noe som fører til manglende investeringer i bygningsmassen.

Kombinasjons- og flerproduksjonsbruk

Norge har lange tradisjoner med kombinasjons- og flerproduksjonsbruk. Gårdens ressurser har vært utnyttet samtidig som andre i husholdningen har hatt arbeid utenfor garden, for eksempel har kombinasjon kystfiske og landbruk vært utbredt langs norskekysten. I dag driver over 70 prosent av alle bruk som er med i driftsgranskningene med tilleggsnæringer, og over halvparten har en omsetning på 20 000 kroner eller mer fra denne næringen. Tilleggsnæringer er her næringer som er basert på gardens ressurser utover ordinær landbruksproduksjon. Disse næringene tar utgangspunkt i flere av gardens ressurser som menneskene på gården, maskinene, arealet, skogen, bygningene, dyra samt gardens kultur og historie.

Kommunal og Regionaldepartementet oppfordrer til bruk av samvirke som organisasjonsform for å ta alle ressursene på bygdene i bruk. Man kan for eksempel etablere en samvirkeorganisasjon mellom bønder og kommunen for å bedre mulighet til å utnytte energiressursene på det enkelte gardsbruk, få langsiktige avtaler for Inn på Tunet-tjenester eller andre tilleggsnæringer knyttet til landbruket.

Det er etablert mange ulike programmer og tiltak som skal stimulere til næringsutvikling med gardsbruket som utgangspunkt. BU – midlene skal legge til rette for næringsutvikling. Det samme skal verdiskapningsprogrammet for mat (VSP Mat). Innovasjon Norges FRAM program skal stimulere til utvikling og utnytting av kompetanse lokalt. Merkeordningene Beskyttede betegnelser og Spesialitet skal stimulere til markedsføring og salg av produkter med lokal og regional identitet. I tillegg har KSL Matmerk og Mat og naturinkubatorprogrammet tiltak rettet mot gardsbruk som vil utvikle egne produkter.

Globalisering og WTO

En forutsetning for at vi kan videreføre den norske modellen er et sterkt og effektivt importvern. Det er et stort fokus på om det blir en ny WTO avtale, og hva denne vil bety for norsk landbruk. Det er stor skepsis til at økt internasjonal handel med mat vil gi økt velstand og en mer rettferdig fordeling av mat globalt. Det er lite trolig at en ytterligere spesialisering av matproduksjonen globalt vil føre til mer tryggere, renere og billigere mat.

Historien viser med all tydelighet at mat er makt. Det ble veldig synlig i kjølvannet av finanskrisen, da land måtte stenge grensene for eksport av mat for å fø sin egen befolkning, eller som på Island hvor valutaen ikke lenger var konvertibel og bygdesamfunn gikk tilbake til naturalhusholdning. Sårbarhetsutvalget som ble ledet av tidligere Statsminister Kåre Willoch, foreslo blant annet at det inngås avtaler med næringslivet om beredskapslagre av matvarer, mens gjeldende politikk er at næringslivet selv må finansiere slike tiltak. Det fører til at beredskapslagre av korn i Norge er på et minimumsnivå.

I tillegg til WTO avtalen har Norge inngått mange regionale avtaler. Det er null toll overfor de minst utviklede landene, det er samtaler med EU om import/eksport av matvarer innenfor EØS-avtalens artikkel 19 og protokoll 3 samt at det pågår forhandlinger med en rekke andre land i verden. Hver for seg er disse avtalene små, men sammen kan de være med på å undergrave et effektivt tollvern i Norge.

Kompetanse, forskning og utvikling

Utfordringene framover krever økt kompetanse blant yrkesutøverne i landbruket. Det er en utfordring at Universitetet for miljø og biovitenskap (UMB) har endret sin profil bort fra å være en kunnskapsbase for norsk landbruk. Det vises til at finansieringsordningen er slik at fag med liten søkning ikke kan opprettholdes over lengre tid, noe som kan føre til at norsk landbruk ikke får tilgang på forskning og utvikling knyttet til primærjordbruket. Dette gjelder både teknologisk utvikling og utvikling av dyre- og plantemateriale samt et plantevern som kan møte en økende global gjennomsnittstemperatur. I en situasjon med klimaendringer og store krav til økt matproduksjon, er det nødvendig å sikre forskning og utvikling som kan gi nye plantesorter tilpasset norske arealer, midler mot nye skadedyr osv.

Landbruket trenger kompetente utøvere i næringen. Norsk Landbruk er mangfoldig, med mange forskjellige produksjoner og næringsvirksomheter samt kombinasjoner av disse. De fleste driftsenheter er enkeltmannsforetak og majoriteten av yrkesutøverne er selvstendig næringsdrivende. Gjennomsnittsalderen for å overta gårdsbruk i Norge er høy. Det fører til at mange som overtar gårdsbruk har en annen yrkeskarriere bak seg. I og med at det kreves

Vår dato
2010-02-23

Vår referanse
2009/00811/005

---

kompetanse for å drive en effektiv, god og lønnsom produksjon med dyr, er det nødvendig med tilbud om egen fagutdanning til denne gruppen.

Myndighetene har som mål å bruke 3 prosent av bruttonasjonalprodukt på forskning og utvikling. Det er meningen at myndighetene skal stå for halvparten av finansieringen, mens næringslivet skal stå for den andre halvparten. I dag bruker Norge 1,62 prosent av BNP på forskning og utvikling. Store deler av de offentlige midlene bevilges over Norges forskningsråd, innovasjon Norge og universitetene og de regionale høyskolene. I tillegg er det opprettet regionale forskningsfond som følge av regionsreformen. Det er viktig at også landbruket tar del i denne utviklingen.

I løpet av de neste ti år etterspør markedet flere kandidater med høyere landbruksfaglig utdanning, enn det utdannes. Det krever at også ”små fag” (det vil si fag med få studenter) ved UMB sikres finansiering, slik at landbruket kan ha den kompetanse som er nødvendig for å møte morgendagens utfordringer. Landbruket er som kjent en langsiktig næring hvor beslutninger i dag gir resultater flere år fram i tid.

Kort oppsummering av foreløpige innspill fra Fylkeslag

I slutten av januar ble alle fylkeslag utfordret til å komme med noen ”første tanker” angående ny melding til Stortinget om landbruks- og matpolitikk. Fylkeslagene har hatt knappe tidsfrister men responsen har vært meget god. Innspillene fra fylkeslagene er ikke endelige men har vært veldig god hjelp for å dra i gang arbeidet med ny stortingsmelding. De foreløpige innspillene blir fulgt opp videre i prosessen.

Fylkeslagene ble utfordret på sju konkrete spørsmål:

- Hva er målsetting for landbruket de neste 10 år?
- Skal landbruket ta initiativ til en strategi for å gjøre landbruksproduksjonen uavhengig av fossil energi innen 2030?
- Skal produksjonsvekst baseres på import av kraftfôr eller bruk av egne arealer, og hvordan dette kan løses?
- Hvordan kan den Norske modellen styrkes?
- Hvordan øke lønnsomheten?
- Hvordan sikre landbruket som en kunnskapsbasert næring?
- Hvordan skal Norges Bondelag jobbe for å styrke norsk næringsmiddelindustri helt fram til forbrukeren?

Nedenfor en **kort** oppsummering av de foreløpige innspillene knyttet til spørsmålene over.

De aller fleste fylkeslagene har satt økt matproduksjon i takt med befolkningen, et landbruk i hele landet og inntektsmuligheter som viktige målsettinger. Andre målsettinger som fylkeslagene har spilt inn er blant annet viktigheten av en selveiende bonde, utjamning mellom regioner, sikre rekruttering, utvidelse av landbruksbegrepet og variert bruksstruktur i hele landet.

Når det gjelder om landbruket skal ta initiativ til en strategi for å gjøre landbruksproduksjonen uavhengig av fossil energi innen 2030 er det mer delte meninger. Enkelte fylkeslag stiller spørsmål ved om det er realistisk og at en ikke vet fullt ut konsekvensene for landbruket dersom det blir en realitet. Andre fylker mener dette er en viktig offensiv strategi som både kan være positiv for nye næringsmuligheter i landbruket, viktig å være i forkant dersom oljeprisen stiger og et viktig strategisk grep for å sette landbruket på dagsorden.

Alle fylker mener at det er viktig å bruke mest mulig av egne ressurser og alle er opptatt av viktigheten av at det satses på forskning på bedre kornsorter for å styrke kvaliteten til norsk kraftfôr. De fleste fylkeslag mener det er viktig med fortsatt arbeidsdeling i norsk landbruk. Bedre utnyttelse av beite og bruk av protein fra havet er framhevet.

Vår dato
2010-02-23

Vår referanse
2009/00811/005

Alle fylker stiller seg bak den norske modellen og mener at informasjonarbeidet ut mot forbruker/opinion er meget viktig. I tillegg settes det fokus på at bønder må slutte opp om samvirke. Fylkene legger til grunn et velfungerende importvern.

Fylkeslagene har vært tydelige på at økt lønnsomhet i første rekke må komme fra statsbudsjettet fordi det trolig ikke er mye mer å hente på pris på kort sikt eller ytterligere strukturendringer. Flere fylkeslag peker på at kompetanse hos bonden er avgjørende for å bedre driftsresultatet.

Alle fylker har vært opptatt av økt fokus på forskning i landbruket, godt rådgiverapparat og gode etterutdanningsmuligheter for bonden. Mange fylkeslag tar også opp økt kompetansekrav hos bonden, bedre landbruksskoler og at det må bli bedre utdanningstilbud for bønder som tar over drifta i høy alder.

Hovedbudskapet fra fylkeslagene er at kunnskapsformidling til opinion og viktigheten av oppslutning om sterke samvirker er helt sentralt for å styrke norsk næringsmiddelindustri helt fram til forbruker.